

DOI 10.18372/2786-5495.1.17353

УДК 37.015.31

Яковицька Лада 

доктор психологічних наук, професор,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

lada.yakovytska@npp.nau.edu.ua

Синишина Вікторія 

доктор педагогічних наук, доцент,
Ужгородський національний університет,
м. Ужгород, Україна

viktoriya.sinishina@uzhnu.edu.ua

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглянуто психолого-педагогічні особливості професійної підготовки майбутніх психологів в умовах дистанційного навчання. За допомогою методології системного аналізу визначені специфічні професійні вміння і навички: використання життєвого особистого досвіду студента, вміння самостійно відстежувати результати власної навчальної діяльності, практика саморефлексії, аутопрактики щодо цілепокладання та глибинного самопізнання. Окреслені труднощі дистанційного навчання професії на перших курсах університету та базові положення, які створюють основу подальшого аналізу психолого-педагогічних особливостей професійної підготовки майбутніх психологів в умовах дистанційної освіти.

Ключові слова: дистанційне навчання, рефлексія, психологічна зрілість, самореалізація особистості, активність суб'єкта

Annotation. *The article examines the psychological and pedagogical features of the professional training of future psychologists in the conditions of distance learning. Using the methodology of system analysis, specific professional skills and abilities were determined: the use of the student's personal life experience, the ability to independently monitor the results of one's own educational activities, the practice of self-reflection, self-practices in goal setting and in-depth self-knowledge. The difficulties of distance education of the profession in the first courses of the university and the basic provisions that create the basis for further analysis of the psychological and pedagogical features of the professional training of future psychologists in the conditions of distance education are outlined.*

Key words: *distance learning, reflection, psychological maturity, self-realization of the individual, activity of the subject.*

Зміни в освіті, важливість впровадження інноваційних методів у професійну підготовку майбутніх фахівців в галузі психології обумовлюють безперервну актуальність обраної теми.

В умовах дистанційного навчання важливо допомогти студентам перейти від об'єктивно-пізнавальної парадигми навчання до більш сучасного інтерактивного методологічного спрямування, яке посилює ціннісну орієнтацію студентів на самостійну роботу з необхідною інформацією та сприяє формуванню у майбутніх фахівців мобільності та гнучкості у сприйнятті актуальних професійних завдань, особистісної автономності, критичності мислення. Дистанційна освіта має підтримувати, передусім, об'єктивні тенденції навчальної діяльності, бути відкритою щодо нових викликів і напрямів удосконалення професійної підготовки студентів.

Таким чином, у складних умовах військового стану, які впливають на всі сфери розвитку суспільства, актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців-психологів вбачаються ще більш нагальними та

надважливими. Підготовка професійних психологів є одним з найактуальніших напрямів, що вимагає принципово нових методичних напрацювань. З огляду на процеси розвитку та модернізації, які відбуваються в системі вищої освіти, доцільно регулярно напрацьовувати важливі для фахівців фундаментальні методології та інструментальні методики підготовки фахівців з психології. Підкреслимо, що акцентується увага саме на проблемі професійної підготовки, а не лише на освітньо-культурологічній парадигмі навчання, яка є однією з головних складових підготовки майбутніх психологів. Власний досвід викладацької діяльності, а також аналіз численних досліджень колег, дають можливість стверджувати, що наявні у психологічній теорії та практиці методичні матеріали не завжди цілеспрямовано використовуються сучасними студентами як ресурс, що забезпечить їх ефективність в подальшій професійній діяльності.

Теоретичною та методологічною основою наших досліджень є сучасні фундаментальні положення психологічної теорії, напрацювання зарубіжних і вітчизняних науковців, фахівців та викладачів у сучасних та базових галузях практичної психології.

Метою статті є провести дослідження ефективності в умовах дистанційної освіти найпоширеніших наукових психолого-педагогічних підходів до підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти за допомогою методології системного аналізу.

Сучасні методології професійної підготовки майбутніх психологів передбачають особистісну центрованість, акцентування більшою мірою на процесах зміни особистості, а не на статичній структурі компетентностей. Однак, дотепер, і з цим важко не погодитися, в освітній сфері часто переважає увага до студента як об'єкта засвоєння (змісту знання), а не активного суб'єкта.

. Теоретичний аналіз наукових монографій і навчальних посібників, які забезпечують зміст підготовки майбутніх психологів, засвідчує, що значна частина навчальних текстів не передбачає вирішення прикладних і практичних завдань, їхній зміст і методика скоріше розраховані на відтворення навчального

матеріалу, активне використання прикладів та аналогій. Здебільшого навчально-методичне забезпечення професійної підготовки студентів спеціальності 053 «Психологія» лише частково адресовано до особистості майбутнього професіонала, що має на меті актуалізацію його потенціалу, але повною мірою не забезпечує створення «зони перспективного розвитку» (аналогія за Л. Виготським).

Доречно зазначити, що у процесі професійної підготовки майбутніх психологів спрямованість навчальних завдань на праксеологічну та діяльнісну складові освіти є невід'ємною частиною їхньої підготовки. Одним з основних принципів такої підготовки є використання життєвого особистого досвіду студентів [2, с. 93]. Очевидно, що для підготовки фахівців з психології дуже важлива здатність майбутніх професіоналів до рефлексії власного досвіду, що сприятиме формуванню вміння оцінювати власні ресурси та ефективно їх використовувати для реалізації в обраній спеціальності.

Також в межах сучасних методологічних підходів до підготовки майбутніх фахівців з психології важливо акцентувати настанову щодо сприйняття особистості студента, як відкритої нелінійної системи, яка свідомо прагне саморозвитку. Як суб'єкт студент здатен до багатоваріативності перетворення не лише навколишнього світу, а й, передусім, самого себе [1, с. 427]. Очевидно, чим вищий рівень психологічної зрілості сучасних студентів, тим повніше та органічніше проявляється ця здатність. Важливо зауважити, що психологічна зрілість є невід'ємним складником процесу самореалізації особистості в будь-якому виді діяльності, зокрема навчальній та просвітницькій. Низький рівень психологічної зрілості є несумісним з ефективною діяльністю в психологічній галузі [3]. Практична діяльність психолога передбачає знання різних наукових підходів для надання релевантної психологічної допомоги, які в свою чергу недостатньо інтегрується з клієнтськими запитами та корекційною практикою.

У практичній частині професійної підготовки акцент в основному переноситься на «озброєння» психолога надійними та валідними методиками (техніками), які можна використовувати у різних робочих запитах. Така

практика часто формує помилкове спрямування на пошук універсальних, найбільш ефективних методик, застосування яких завжди буде мати «зцілювальний» ефект [2, с. 93]. Постійне застосування одних і тих самих методик, які засвідчили свою результативність, без відповідного теоретико-методологічного обґрунтування зумовлює формування помилкових установок в практичній роботі психолога. Залежність психолога від певного психологічного інструментарію спричинює алгоритмізацію психокорекційного процесу, що властиво не лише початківцям, а й досвідченим психологам [4].

Відтак, майбутньому фахівцю у психологічній галузі важливо розвивати вміння самостійно відстежувати результати власної навчальної, а в подальшому професійної діяльності. Професійна підготовка в умовах дистанційного навчання майбутніх психологів передбачає оволодіння специфічними професійними знаннями, вміннями і навичками, розвиток саморефлексії, який має включати не тільки практики, а й аутопрактики щодо цілепокладання та глибинного психологічного самопізнання. Тому важливою складовою дистанційного навчання є практика особистісної психокорекції майбутнього фахівця з метою власного розвитку та поглиблення професійного знання. Огляд вітчизняних публікацій засвідчує, що проблеми дистанційного навчання майбутніх фахівців з психології часто розглядаються без урахування попередніх етапів освіти. Водночас, значна частина труднощів дистанційного навчання професії психолога, особливо на перших курсах університету, значною мірою визначається результатами шкільної освіти, де практично відсутня самостійна навчальна діяльність та самоконтроль самим учнем власної учбової діяльності. Тому в дистанційних умовах навчання викладач повинен забезпечити керівництво та управління самостійною навчальною діяльністю.

З огляду на це, варто зробити такі узагальнення:

1) психологічна готовність до вищої професійної освіти є одним з результатів навчального та виховного процесів у школі;

2) вища професійна освіта передбачає мотиваційний та особистісний рівні готовності студентів-психологів до навчання в університеті. Не тільки на рівні

знань, навчальних навичок і вмінь, а й до якісно іншого рівня особистісної організованості, саморегуляції, здатності до самостійної діяльності щодо засвоєння вимог і технологій майбутньої професії. Передусім все це стосується ціннісних орієнтацій, складових мотивації та досвіду самостійної діяльності;

3) одним із завдань вищої освіти в контексті обговорюваної теми є діагностика та розвиток внутрішніх ресурсів майбутніх психологів, їхньої готовності до набуття знань та особистісного розвитку у межах обраної професії.

Усі ці позиції вже були певною мірою представлені у низці сучасних методологічних підходів: генетичного (С. Максименко), людиноцентристського (В. Кремень), раціогуманістичного (Г. Балл), суб'єктно-вчинкового (В. Татенко), опираючись на які, можна з'ясувати базові положення, які створюють основу подальшого аналізу психолого-педагогічних особливостей професійної підготовки майбутніх психологів в умовах дистанційної освіти:

- проєктування нових форм засвоєння соціальних, професійних цінностей та цінностей організації навчально-виховного процесу;

- засвоєння вмінь формування моделей професійної діяльності, які у виробничому процесі актуалізуються у продуктивних способах організації фахової активності суб'єкта;

- засвоєння нових засобів професійної діяльності, життєвого досвіду, які забезпечать виникнення психологічних новоутворень;

- актуалізація суб'єктності через усвідомлення власних ціннісних орієнтацій, характеру і змісту діяльності психолога;

- соціалізація майбутніх психологів у системі вищої професійної освіти є особливим поєднанням нового освітнього середовища та нової внутрішньої професійної позиції особистості;

- формування у студентів прагнення повноцінного розкриття й самореалізації створює умови для побудови конструктивної позиції, коли студенти не покладаються на спонтанні процеси, а здійснюють цілеспрямовану

діяльність, пов'язану з розв'язанням досить складних навчальних та професійних завдань;

- продовження освіти в невизначених професійних ситуаціях сприятиме особистісному розвитку, наповнюватиме новими сенсами цей етап життя, а високий рівень потреби у самореалізації допоможе становленню майбутнього фахівця в обраній спеціальності, професії.

Ці завдання можуть бути розв'язані комплексно і, передусім, через зміну змісту практичних завдань та поглиблений аналіз їх результатів. Тобто дистанційне навчання майбутніх фахівців передбачає взаємодію з психологічно зрілими суб'єктами, готовими до конструктивної взаємодії. Основними завданнями викладача за таких умов є стимулювання пізнавального інтересу студентів та ініціювання їх внутрішньої активності, забезпечення раціональних когнітивних установок студентів на самостійну роботу з набуття професійних знань і досвіду [5]. Викладач реалізує такі завдання за допомогою позиції фасилітатора, створюючи умови для інтерактивності особистості в межах існуючих навчальних груп, забезпечуючи афіліативні зв'язки, які сприятимуть комфортній робочій атмосфері.

Висновки. Таким чином, за умов дистанційного навчання майбутніх психологів важливим є включення психологічних ресурсів самих студентів, ініціювання їх внутрішньої роботи над собою, запровадження інтерактивних методів навчання, зміст яких відповідає специфічним вимогам професії. Ця умова істотно розширює методичний ресурс, дозволяє викладачеві застосовувати більш складні засоби навчання, максимально об'єктивно підійти до прийняття рішення щодо успішності студента в освоєнні програмних вимог.

Список використаних джерел

1. Дружиніна І. Професійне становлення майбутніх психологів: теоретико-методологічний аналіз проблеми. *Освіта регіону*. 2001. № 2. С. 425–430.

2. Синишина В. Професійна підготовка майбутніх практичних психологів: проблеми методології і методики. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2019. Вип. 15. С. 92–96. <https://doi.org/10.32626/2309-8082.2019-15.92-96>

3. Синишина В.М., Яковицька Л.С. Суб'єктність студента-психолога як основа його самореалізації. *Перспективи та інновації науки. Серія: «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 2021. № 4. С. 387–397.

4. Токарева Н. Проблема моделювання особистості практичного психолога в системі фахової підготовки. *Рідна школа*. 2010. Вип. 7-8. С. 24–28.

5. Яковицька Л.С. Психологічні чинники розвитку креативних здібностей студентської молоді в освітньому середовищі вищого навчального закладу. *Формування компетентностей обдарованої особистості в системі позашкільної та вищої освіти: I Всеукр. науково-практична конференція (м. Київ, 11 березня 2021 р.)*. Київ: НАУ, 2021. С. 131-133.